HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

[א]שוקל לו את שקלו [ב]ופורע (א) את חובו [ג]ומחזיר לו אבידתו ובמקום שנוטלין שכר תפול הנאה להקדש בשלמא שוקל לו את שקלו מצוה קעביד א)דתנן ב)[ד]תורמין על האבוד ועל הגבוי ועל העתיד לגבות ומחזיר לו אבידתו נמי מצוה קעביד אלא פורע לו את חובו הא קמשתרשי ליה ג)אמר רב אושעיא הא מני חנן היא דאמר [ה]איבד את מעותיו ורבא אמר אפי' תימא רבנן הכא במאי עסקינן שלוה על מנת שלא לפרוע בשלמא רבא לא אמר כרב אושעיא דמוקים לה כרבנן אלא רב אושעיא מ"ט לא אמר כרבא אמר לך רב אושעיא נהי דהנאה לית ליה כיסופא

שוקל לו את שקלו. שוקל בשבילו שקל שהוא חייב לכל שנה לקרבנות צבור: **ופורע לו את חובו.** אם חייב ממון לנושה מותר לזה שיפרענו בשבילו: **ומחזיר לו אבידתו.** אם ראה חמורו תועה מותר להשיבו: **במקום שנוטלין שכר.** על טורח השבתה: **תפול.** הניית השכר להקדש שהרי שניהן מודרין בהנאה זה מזה: **מצוה קא עביד.** כלומר מצוה בעלמא קא עביד ואינו מהנהו לזה שאם לא שקל עליו לא הפסיד כלום שיש לו חלק בקרבנות: **דתנן תורמין.** את הלשכה בשלש קופות: **על האבוד.** אף על מי ששלח שקלו ואבד: **ועל הגבוי.** שעדיין לא הגיע כאן: **ועל העתיד לגבות.** ואפילו לא נגבה לאחר מכאן יש לו חלק בתרומה ובקרבנות אלא שחיסר מצוה נמצא שכר המצוה על הנותן: **משתרשי ליה.** מרויחו: **חנן היא דאמר איבד מעותיו.** זה שפרנס את אשת חבירו ונתכוון לשם הלואה שישלם לו בעלה איבד מעותיו ואין יכול לומר לו את חובך פרעתי שלם לי. והוא הדין נמי לכל חוב שעליו ועמד חברו ופרעו וזה לא אמר לו הלויני אינו חייב לו כלום וכיון דאילו פרעיה לשם הלואה לאו הלואה היא כי פרעיה נמי לשם מחילה לאו מידי יהיב ליה: **אפילו תימא רבנן.** דאמרי חייב אע"פ שלא אמר לו הלויני וגבי שאר חוב נמי חייב לשלם וכי מחיל אסור במודר הנאה והכא דקתני פורע לו את חובו בשלוה זה תחלה הלואה מן המלוה על מנת שלא לפרוע עד שירצה לא יוכל הנושה ללחצו הלכך לאו מידי יהיב ליה:

לו לקדש ברועים ובמקלות ולא קידש חייב ומפרש שומר חנם בחנם שומר שכר בשכר ומסיק דחוזר ונוטל מבעל הבית משמע דשומר חנם נמי אם קדש ברועים ובמקלות בשכר חוזר ונוטל מבעל הבית ואמאי אברוחי ארי' בעלמא הוא וכן הא דתנן בפ' אלו מציאות (ב"מ דף לא: ושם) היה בטל מסלע לא יאמר לו תן לי סלע אלא נותן לו שכרו כפועל בטל של אותה מלאכה דבטיל מינה ופירש בקונטרס שאם היה עוסק במלאכה חמורה ונוטל שכר מרובה כמה היה פוחת משכרו ויעסוק במלאכה קלה כמו השבת אבידה וכך יתנו לו ואמאי אברוחי ארי' בעלמא הוא ולפי מה שפירש רבינו תם דדוקא במפרנס את אשתו קאמר חנן לפי שיכולה לצמצם ולהתפרנס בדוחק אבל שאר פורע לו חובו לא כמו שאמר לקמן לא קשיא מידי ואומר רבי כי מן הדין היה ודאי פטור כדמשמע הכא אלא תקנת חכמים התם שישלמו לו כדי שישיב אבידתו של חבירו וכן בקדש ברועים ובמקלות בשכר דחוזר ונוטל שכר מבעל הבית כדי שיעסוק להבריח את הארי ואפי' עולה השכר כדי דמיהן נפקא מינה לכושרא דחיותא אבל פורע חובו ועמד אחר ופרנס את אשתו למה לנו לעשות תקנה על זה ומהאי טעמא נמי הא דאמר בהנזקין (גיטין נח:) הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות אין בו משום סיקריקון פירוש אם שהתה בידו י"ב חדש אין נותן רביע לבעלים ויחזיק בקרקעות אלא מחזיר לו הקרקע נראה לרבי דלא בחנם מחזיר אלא משלם לו מה שהוציא להוציאה מיד העובד כוכבים ורבינו גרשון פי' בתשובותיו כמו כן דאע"ג דלא הוי אלא כמבריח ארי בעלמא יש לו לשלם מידי דהוה אקדם ברועים ובמקלות בשכר וגבי משיב אבידה דאל"כ אין לך אדם מציל של חבירו מיד העובדי כוכבים ולא כפי' הקונטרס שפירש בגיטין שמחזיר לו בחנם וא"ת והא דתנן בהגוזל בתרא (ב"ק דף קטו:) שטף נהר חמורו וחמור חבירו שלו יפה מנה ושל חבירו מאתים והניח זה את שלו והציל את של חבירו אין לו אלא שכרו ואמאי דמי חמורו היה לו לשלם והיה רבי רוצה לומר דמשום הכי אין לו אלא שכרו דמיירי כגון שבעל החמור בפניו וכי עשו חכמים תקנה ה"מ שלא בפניו אבל בפניו לא וקשה א"כ אפי' שכרו לא יהא לו דהא תנן בפ' הכונס (שם דף נח. ושם) נפלה לגינה ונהנית משלמת מה שנהנית ומפרש רב בגמרא אפי' נחבטה דס"ד מבריח ארי מנכסי חבירו ומה שנהנית נמי לא משלם קמ"ל ופריך אימא ה"נ ומשני מבריח ארי מנכסי חבירו מדעתו והאי שלא מדעתו א"נ מבריח ארי לית ליה פסידא האי אית ליה פסידא ומשמע לישנא קמא מדעתו אע"ג דאית ליה פסידא פטור ועל כורחין לא אפשר לפרש כן מההיא דאלו מציאות (ב"מ דף לא:) ודהשוכר את הפועלים (שם דף לג:) אלא הכי פירושו מבריח ארי מדעתו היכא דלית ליה פסידא האי שלא מדעתו לאו משום דאי לא הוי פסידא יהא חייב דפשיטא אם נחבטה ולא נתקלקלו הפירות למה יהא חייב אלא כלומר האי שלא מדעתו שעל כרחו הוא מבריח ארי ואם דוחקים את האדם על כרחו להבריח את הארי ממקרו של חבירו אע"ג דלית ליה פסידא חייב לשלם לו שכר טורחו והשתא בההיא דהגוזל בתרא אם נפרש דדמי חמורו אינו חייב לשלם לפי שהוא בפניו אלמא חשבינן כאילו לית ליה פסידא א"כ לא יהא לו אפי' שכרו כיון דמדעתו הוא ולית ליה פסידא על כן נראה לרבי דהיינו טעמא דאינו משלם דמי חמורו שלא תקנו חכמים שיהא חייב לשלם אלא מה שהוא מהנה אותו ואינו מהנה אותו אלא כדי שכרו שהרי גם הוא היה מוצא להציל בכדי שכרו דעל כרחך מיירי שיכול להציל שלא יזכה אותו מן ההפקר: **ובמקום** שנוטלין שכר תפול ההנאה להקדש. בפ' אין בין המודר (נדרים דף לג:) מוקי לה בין בשנכסי שניהם אסורין זה על זה משום הכי תפול הנאה להקדש דלא מצי מחזיר ליטול שכר ולא מצי בעל אבידה לעכבו בין בשנכסי מחזיר דוקא אסורין על בעל אבידה ולא נכסי בעל אבידה אסורין על המחזיר ואם אין המחזיר רוצה לקבל שכר בעל אבידה אינו יכול לעכבו ותפול הנאה להקדש: **ועל** העתיד לגבות. פי' בקונטרס אפי' לא נגבה לבסוף וקשה לרבי חדא דהוה ליה למיתני ועל העתיד לגבות ותו לא להוי אבוד וגבוי בכלל ועוד דתנן (בשקלים דף ג:) ומייתי לה בהזהב (ב"מ דף נח. ושם) בני העיר ששקלו שקליהם ונגנבו מהשלוחין או שאבדו השלוחין אם עד שלא נתרמה התרומה נשבעים השלוחים לבני העיר ובני העיר שוקלים ומביאים אחרים תחתיהם אבל משנתרמה אחריות אהקדש ואם כפירוש הקונטרס דאפי' לא נגבו לבסוף תורמין עליהם אמאי בני העיר שוקלים ומביאין אחרים תחתיהם אי משום מצוה אפי' משנתרמה נמי ועוד פירש רש"י על האבוד מי ששלח שקלו ואבד ועל הגבוי שעדיין לא הגיע וקשה דא"כ זו ואין צ"ל זו קתני אלא נראה לפרש על האבוד שבא ליד גבאי ואבד ועל הגבוי ביד השליח ונאבד מיד השליח לאחר שנתרמה התרומה דאי נאבד קודם שנתרמה התרומה חייבין בעלים באחריות ועל העתיד לגבות שיבא לידי גבוי לבסוף והא דאמר הכא שוקל לו את שקלו באבוד וגבוי דלא מיחייבי בעלים באחריות: **הא** מני חנן היא דאמר איבד מעותיו. הואיל וכן שאינו יכול עתה לתובעו ממנו אע"פ שמ"מ מהנהו שאין צריך לשלם חובו משום הכי לא מיתסר שאינו אלא גרמא בעלמא שעל ידי שפורע זה לבעל חובו מיפטר ודמי להא דתנן באין בין המודר (נדרים דף מג.) המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל ילך אצל חנוני הרגיל אצלו כו' ויתן לשום מתנה אע"ג דעל ידו משתרשי ליה מזוני שרי הואיל ולא עביד אלא גרמא בעלמא ולא דמי לעושה לו מלאכה דאסור אע"ג דלא מצי תבע ליה מיניה דהתם מדידיה לדידיה קא מיתהני אבל הכא גרמא בעלמא הוא ורבינו תם מפרש דאיירי דוקא במזונות אשתו ומשום הכי פטור דאין הדבר ברור שהיה מתחייב זה הבעל מזונות שמא היה יכול להפטר שהאשה עצמה היתה מצמצמת אם לא היתה מוצאה מי שמלוה לה מעות אע"ג דפסקו לה ב"ד מיירי דאי לאו הכי לא הוי מיחייב לכ"ע שאף לאשה עצמה לא היה מיחייב בלא פסק ב"ד מכ"מ היתה מצמצמת דלא ליקרו לה רעבתנותא אבל גבי שטר חוב אפי' חנן מודה דלא איבד מעותיו דהנאה גמורה היא הואיל ולא היה יכול להפטר בשום ענין והכי פי' הא מני חנן היא כלומר האי פורע מיירי באותו חוב דאיירי בה חנן דהיינו במזון האשה דוקא וחנן היא וכן פירש רבינו חננאל ושני רב אושעיא הא דתנן ופורע את חובו מזונות אשתו הן ואליבא דחנן וריב"א הביא ראיה מירושלמי דה"ה בשאר חובין דגרסינן התם בפירקין אבא בר ממל בעי הפורע שטר חוב של חבירו שלא מדעתו בפלוגתא דחנן ובני כהנים גדולים א"ר אסי טעמא דבני כהנים גדולים תמן לא עלה בדעתו שתמות אשתו ברעב ברם הכא מפייסנא ליה ומחיל לי הגע בעצמך דהוה גביה משכון מפייס הוינא ליה ויהיב לי משכוני עד כאן בבעל חוב שאינו דוחק ואפי' בבעל חוב דוחק נשמענה מן הדא שוקל לו את שקלו לא שקיל אין ממשכנא הדא אמרת אפי' בבעל חוב דוחק אלמא מחלוקת בבעל חוב כמו למזונות ואומר רבינו תם על כרחך פליג גמרא ירושלמית אגמרא שלנו דמוקים ההוא טעמא דשוקל את שקלו כבני כהנים גדולים אע"ג דממשכנין על השקלים ורב אושעיא מוקי לה כחנן ופליג לגמרי דלית ליה הך סברא ומפרש דלא פליגי אלא במזון האשה כדפרשינן ועוד דעל כרחין סוגיא דירושלמי לא אתיא כסוגיא דהכא דלדברי רבא צריך לפרש דשוקל לו שקלו היינו באבוד וגבוי דאי לאו הכי שוקל לו שקלו אמאי הא קא משתרשי ליה וירושלמי משמע דלא מיירי באבוד דפשיט מיניה בבעל חוב דוחק:

אדמון

מסורת הש"ס

א) [צ"ל דתניא וכן גי' תוס' בב"מ נח.], ב) ב"מ נח. שקלים פ"ב ה"א, ג) [נדרים לג. כל הענין ע"ש היטב],

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' ופורע לו את חובו:

◆

מוסף רש"י

שוקל לו את שקלו. המדיר יכול ליתן בשבילו מחצית השקל שנותנין לתרומת הלשכה, ויכול לפרוע חובו ואין מהנה לו כלום (נדרים לג.). **תורמין על האבוד.** כשהיו ממלאים שלש קופות מכסף הלשכה והיא תרומה ליקח מכסף הקופות כל קרבנות צבור ותורמין אותן על מנת שיהו שלש קופות ראש ותרומה לשירים שיהו אותן שהביאו שקלים הנשארים בלשכה זוכים בתרומת הקופה להיות הקרבנות גם עליהם ותורמין אותן אע"פ ששלח שקלו ואבד לו ואין ידוע לו (ב"מ נח.). **ועל הגבוי.** ועודנו בדרך, **ועל העתיד לגבות.** מי שנאנס ולא שלח שקלו באדר, היה משלחו כל השנה כולה ונותנין בשופר שכתוב עליו תקלין חדתין והלשכה היתה נתרמה ג' פעמים בשנה, בפרוס הפסח ובפרוס עצרת ובפרוס החג, וכשמגיע זמן לתרום נותנין מעות השופר בלשכה ותורמין וכשתורמין תרומה ראשונה נותנין אף על העתיד לגבות וגם בשניה ובשלישית והמביא אחר שנתרמה השלישית נותנו לשופר ששמו תקילין עתיקין ונופל לשירי הלשכה ומהן באין חומת העיר ומגדלותיה (שם). **הא מני חנן היא דאמר איבד את מעותיו.** שאין למלוה על בעלה של זו כלום הואיל ולא נתן בידו אלא הבריח ארי מעליו שפרנס את אשתו שהוא חייב לזונה, הכי נמי כי פרע חובו אברוחי ארי הוא, שאין לו לפרוע החוב כלום, ולהכי שרי, דאי כהנים גדולים דפליגי עליה דחנן היא, כיון דאמרי ישבע כמה הוציא ויטול מן הבעל, הכא נמי סבירי להו כי פרע חובו יכול הפורע לגבות מן הלוה, ולהכי הוי הנאה גמורה אם אין הפורע חוזר וגובה ממנו ואסור (נדרים לג:). **שלוה על מנת שלא לפרוע.** מזה, דהשתא כי פורעו זה לא הוי הנאה, הואיל ואי בעי לא מצי למיגבי מניה כלום, ושוקל לו את שקלו נמי מוקמינן ליה לדברי הכל כה"ג שאינו מהנה לו כלום, כגון שהוא עצמו שקל את שקלו ושגרו לירושלים ונגנב או אבד לאחר שנתרמה הלשכה, והאי לא נתחייב באחריותו ולא היה לו לפורעו, דהכי קי"ל (ב"מ נח:) בני העיר ששיגרו שקליהן ונגנבו או שאבדו, אם נתרמה התרומה נשבעין השלוחין לגזברים שאבדו ובעלים פטורים, דתורמין על האבוד, ואם קודם שנתרמה הלשכה נשבעין לבני העיר לפיכך כי חזר הנודר ופרע שקלו מותר, דלא מהנה ליה כלל (נדרים לג:).

עין משפט נר מצוה

ל א מיי' פ"ו מהלכות נדרים הלכה ד סמג לאוין מג:

לא ב מיי' וסמג שם טוש"ע י"ד סי' רכא סעיף ג:

לב ג מיי' פ"ז שם הל' א סמג שם טוש"ע שם סעיף ג:

לג ד מיי' פ"ג מהלכות שקלים הלכה ט:

לד ה מיי' פכ"ו מהל' מלוה ולוה הל' ו סמג עשין צד טוש"ע ח"מ סי' קכח סעי' א:

◆

תוספות רי"ד

שוקל לו את שקלו ופורע לו את חובו ומחזיר לו את אבידתו ובמקום שנוטלין עליה שכר תפול הנאה להקדש במקום שנוטלין שכר על טורח השבתה תפול הנאה להקדש שלא יהנה ממנו. פי' המורה תפול הנאה להקדש כגון ששניהם מודרים הנאה זה מזה: בשלמא שוקל לו את שקלו דתנן תורמין על האבוד ועל הגבוי ועל העתיד לגבות פי' ונמצא שלא נהנה כלום שבלא הא היה לו חלק בקרבנות מחזיר לו אבדתו נמי מצוה קעביד פי' ואע"ג שהוא נהנה הוא יכול לומר אני איני מתכוין להנהותו אלא לקיים המצוה. אלא פורע לו את חובו הא קמישתרשי ליה אמר רב אושעיא מני חנן הוא דאמר אבד מעותיו פי' ואע"ג דמטי ליה הנאה מיניה דהא מיפצי ליה מב"ח כיון דשלא מדעתו עשה ואיבעי לתובעו כדין לא מצי תבע ליה ולאפוקי מיניה בדינא שרי דבודאי אי מצי תבע ליה לדינא ולאפוקי מיניה אסור דהויא מחילה גביה וההנהתו אבל כיון דלא מצי לאפוקי מיניה בדינא שרי והכי נמי אמרינן התם דמקריב עליו קיני זבין וקיני זבות ויולדות ומתירו לאכול בקדשים וזן את אשתו ואת בניו אף על פי שהוא חייב במזונותיהן דאף ע"ג דמטי ליה הנאה מיניה כיון דלאו מדעתו קעבד ולא מצי תבע ליה בדינא שרי ואין אנו צריכים לומר עכשיו בשוקל לו את שקלו דטעמא משום דתורמין על האבוד ונמצא שלא ההנהו אלא אע"ג דההנהו כיון דלאו מדעתיה קעביד ואינו יכול לתובעו בדין לחנן שרי